

Asya'nın Sesleri

Sayı: 1

20 Haziran 2007

Çin Operası (Jingju)

Dr. Ulaş Başar Gezgin*

Çin Operası mı? Bir 'Türkiye'de bilinmeyenler' dizelgesi yapsaydık, 'Çin Operası' da bu dizelgeye girecekti. Bu yazıda, Çin Operası'nı kısaca tanıtacağız.

Yaklaşık 1400 opera metni gibi büyük bir yazılı geçmişe sahip ve 8. yüzyıla dek geriye giden 'Çin Operası', Avrupa Operası'ndaki şiir, müzik ve tiyatronun kesiştiği sanat doruğuna ek olarak, cambazlığın, dövüş sanatlarının, maskelerin ve özel giysilerin de zengin ve ince bir bireşim oluşturduğu bir sanat türüdür. 'Çin Operası', ilk duyuşta düşünülenin tersine, Çinli sanatçıların ürettiği Avrupa operaları değil, özgün, apayrı bir sanat türüdür. Gerçekte, 'Çin Operası' adlandırması, yalnızca dışarıdan bakarsak ve tarihsel karşılaştırma yapmamışsak anlamlı gelir. Oysa, 'Çin Operası' olarak adlandırılan yüksek sanat, Avrupa Operası'ndan çok önce çıkmıştır ve farklı özellikler taşımaktadır. Çin'de ilk kez 'Çin Operası' izleyen Avrupalılar, kendi sanatlarında, 'Çin Operası'na en benzer sanatın 'opera' olduğunu düşündüklerinden, bu ilk kez gördükleri gösteri sanatına 'Çin Operası' adını vermişlerdir.

'Çin Operası' olarak adlandırılan sanatın Çince'deki adı 'jingju'dur. İnsanın aklına "Jingju'ya 'Çin Operası' mı diyelim yoksa 'Avrupa Operası'na 'Avrupa jingjusu' mu diyelim?" sorusu geliyor. En iyisi, bu iki sanat türü arasındaki sanatsal yakınlığı gözden kaçırmadan, 'opera'ya 'opera'; 'jingju'ya 'jingju' diyelim.

Jingju sanatçılarının aldığı sanat eğitimi içinde, dövüş sanatları eğitimi de vardır; böylece sanatçılar, sahnede beden hareketlerini denetlemekte daha da ustalaşırlar. Bu beden hareketleri ustalığı boşuna değildir. Operadan farklı olarak, jingju, sessiz gösterilerden de (pantomim) yararlanır; birtakım davranışları ya da olayları sözle söylemek yerine sözsüz beden hareketleriyle simgeler: Sözgelimi, sahnede daire çizmek, uzun yola çıkıldığını; elinde kırbaça daire çizmek, at sırtında olunduğunu simgeler. Jingjuda böyle çok sayıda bedensel simgeselleştirme örneği bulunmaktadır. Yüz maskeleri ve özel giysiler de, üzerinde çok çalışılan, yoğun bir emeğin ürünü olan simgeselleştirme araçlarıdır. Bağlam, özel giysiler, yüz maskeleri ve sözsüz beden hareketleriyle verilip sahne oldukça yalın tutulur.

Jingjuda temelde dört tiplere vardır: 1) Dan (kadın tipler), 2) Sheng (erkek tipler), 3) Jing (boyalı yüz tipler), 4) Chou (palyaçolar).

Dan tipler genel olarak 5'e ayrılıyor: 1a) Qing yi (sessiz ve narin): Bu kadın tipleri, eski Çin toplumundaki geleneksel kadına karşılık gelir; 1b) Hua dan (şenşakrak ya da kötü kadın); c) Vu dan (dövüş sanatlarında usta kadın); 1d) Dao ma dan (silah kuşanıp ata binmede usta kadın); 1e) Lao dan (yaşlı kadın).

Geleneksel olarak jingjuda, kadın kişilikleri de erkekler oynamıştır çünkü jingjunun çıktığı zamanlarda, kadınların yaşamın birçok alanında olduğu gibi sanatta da etkin olmasına izin verilmiyor; kadınlarla erkeklerin aynı sahnede oynaması hoş karşılanmıyordu. Dolayısıyla, kadın kişilikleri oynayan erkek oyuncular, falsetto kılıgıyla kadın sesini taklit ediyorlardı. Günümüzde kadın kişilikleri kadın oyuncular da oynamaktadır.

Sheng tiplerini genel olarak 4'e ayrılıyor: 2a) Lao sheng (yaşlı adam): Lao sheng, her zaman uzun sakallı olur. Sakal,

yaşı simgeleri; 2b) Xiao sheng (genç adam); 2c) Wu sheng (savaşçı adam); 2d) Wen sheng (şarkıcı adam).

Jing tipleri, daha çok yan oyunculardır. Yüzlerindeki maskelerin ağırlıklı rengi, izleyiciye onun kişiliğiyle ilgili bilgi verir. Örneğin, kırmızı ağırlıklıysa, kişi cesurdur; maviyse zalimdir vb.

Chou'lar ise, bu üç tipten türü dışında, izleyicileri güldürmek için kurguda yer alan palyaçolardır (yazının başındaki jingju-opera ilişkisini anımsarsak, 'chou'lara 'palyaço' demek yerine, belki de 'palyaço'lara 'chou' diyebiliriz.)

Jingjuda, bu tiplerin sahnede yürüyüş adımları (kısa mı, ürkek mi, sert basarak mı vb.) bile düzenlenmektedir. Aynı biçimde, değişik türden erkek tipleri simgelemek için kullanılan sakal türleri bile, jingjunun oldukça inceden bir sanat türü olduğunu göstermeye yeter de artar bile...

Jingjuda vurmalı çalgıların özel bir yeri vardır. Vurmalı ezgiler, sahnede bulunan kişilere göre değişmektedir. Her kişilik için ayrı bir müzik biçimi vardır. Operadan farklı olarak, öyküyü müzik düzeyinde aktarmaya çalışan genel müzikler yerine, müzik, jingjuda, kişiliklerin sunulma aracı olarak kullanılır. Kurgu düzeyinde ise, jingjuda kişilikler, kendilerini gösterinin başında tanıtırlar ve izler-kitlenin belleğini zorlayacağı düşünülen yerlerde bilgi yinlemeleri vardır. Diğer bir deyişle, kimin kim olduğunu anlamak, operada olduğu gibi, anlatının sonuna ve okura bırakılmaz.

Jingjuyu yine operayla karşılaştırsak şu farkı görürüz: Jingjuda perdenin inmesi ve sonra yeni bölümün başlaması biçiminde bir akış yoktur; olaylar, birbirini perdesiz olarak izler. Öte yandan, jingju, konular açısından, operadan çok farklılaşmaz: Aşk, kral, savaş vb. konuları işleyen tarihsel anlatılar yaygındır. Sovyetler'de siyasallaşarak değişik yönelimler içine girmiş operayla Mao döneminde siyasallaşan jingju arasında, yakın tarih bağlamında da benzer bir gelişim gözlenir.

Çin'de CCTV-11 adlı televizyon kanalı, yalnızca jingjuların gösterilmesine ayrılmış bir kanaldır. CCTV-11'i sanata değer verilmeyen bir ülkenin yurttaşları olarak izlemek, iç sızlatıcı olabiliyor...

* Dr. Ulaş Başar Gezgini, Ho Chi Minh City'deki RMIT International University Vietnam'da öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Kişisel web sitesine <http://ulas.teori.org> adresinden, Asya üzerine yazdığı son kitabı "Asya Yazıları"nın sitesine ise <http://asyayazilari.blogcu.com> adresinden ulaşılabilir.

Kaynakça

Huang, Z. (1981). Mei Lanfang, Stanislavsky, Brecht – A study in contrasts. Wu Zuguang, Huang Zuolin ve Mei Shaowu (der.). Peking Opera and Mei Lanfang: A guide to China's traditional theatre and the art of its great master içinde (s. 14-29). Beijing: New World Press.

Wikipedia. Beijing opera. http://en.wikipedia.org/wiki/Beijing_opera

Wikipedia. Chinese opera. http://en.wikipedia.org/wiki/Chinese_opera

Yazarsız. (1981). A guide to Peking Opera. Wu Zuguang, Huang Zuolin ve Mei Shaowu (der.). Peking Opera and Mei Lanfang: A guide to China's traditional theatre and the art of its great master içinde (s. 66-98). Beijing: New World Press.

Zuguang, W. (1981). Peking Opera and its great master Mei Lanfang. Wu Zuguang, Huang Zuolin ve Mei Shaowu (der.). Peking Opera and Mei Lanfang: A guide to China's traditional theatre and the art of its great master içinde (s. 1-13). Beijing: New World Press.

ASYA'NIN SESLERİ

Bahçeşehir Üniversitesi Asya-Pasifik Araştırmaları ve Uygulama Merkezi'nin ücretsiz yayımıdır.

Kaynak gösterilmesi şartıyla alıntı yapılabilir.

Görüş ve önerileriniz için: Altay Atlı

Tel: 0212 381 0978 Faks: 0212 381 0020 email: altay.atli@bahcesehir.edu.tr
